

Besættelsen i Thisted.

Bemærkninger i Anledning af Dr. Hallagers Bog.
Af Chr. Villads Christensen.

Om en af de bekendteste Retssager, der nogensinde har været ført i Jylland, nemlig den store Besættelse i Thisted, har Overlæge ved Aarhus Sindssygeanstalt, Dr. med. Fr. Hallager, nylig udgivet en baade oplysende og underholdende Bog¹). For dette Tidsskrifts Læsere vil Forfatteren allerede være bekendt fra en Afhandling om et lignende Emne²), der er skrevet ud af samme Tankegang og naar til samme Resultat som den nu foreliggende Bog. Men ligesom Besættelsen i Thisted antog langt større Dimensioner og vakte en ganske anden Opsigt end Besættelsen paa Rosborg, saaledes har Forfatteren ogsaa nu taget Spørgsmaalet op i større Omfang og Dybde, end der var Lejlighed til paa de faa Sider i ”Jydske Samlinger”. I Bogen som i Tidsskriftartiklen mærkes dog de samme værdifulde Egenskaber: den lærde Specialists Kendskab til den herhen hørende Literatur, den praktiske Læges Forstaaelse af de sygelige Fænomener, der karakteriserer ”Besættelserne”, og den erfarne Skribents Evne til at gruppere og arrangere sit Stof.

Hovedtrækkene i den thistedske Besættelsessag vil formodentlig være de fleste bekendt. Den udspillede i Aarene 1696-98; ikke mindre end 14 Kvinder i Thisted og Omegn var paa samme Tid ”besatte”, og en Tidlang saa det ud til, at den skulde ende paa samme Maade som Besættelsen i Rosborg og saa mange tidligere Epidemier af den Slags: med en Heksefølgelse i stor Stil og en Række Domme til Baal og Brand. Saa vendtes Sagen imidlertid derhen, at det blev Djævluddriveren, Præsten Ole Bjørn i Thisted, og hans Hjælper, der kom til at staa som anklagede for Bedrageri, og medens de formentlige Troldkvinder gik fri, blev Præsten og flere af de besatte idømte haarde Straffe. Og saa kender man ligeledes Historiens Moral: at Afsløringen af dette Bedrageri for bestandig gjorde Ende paa Hekseprocesserne i Danmark.

I 200 Aar har Læseverdenen hentet sin Viden om ”Den vidt udraabte Besættelse udi Thisted” fra et Skrift med den anførte Titel, som i 1699, straks efter Processens Afslutning, blev udgivet af den lærde Islænder Professor Arne Magnusson. Fra hans Beretning stammer alt, hvad der senere er skrevet om denne Sag; først Dr. Hallager har gjort det i al Historieforskning priselige Skridt at gaa bag om alle senere Beretninger for at søge til selve de Kilder, hvorfra alene den autentiske Viden kan øses. Han er gaaet til de originale Aktstykker i Sagen, til Tingbøger, Kommissionsforhør og Højesteretsprotokoller, og har skrevet sin Fremstilling paa Grundlag af dem. Derved er han kommen til et ganske andet Resultat end Arne Magnusson.

Dette kan for saa vidt synes overraskende, som jo ganske de samme Dokumenter eksisterede paa Arne Magnussons Tid, og han som en grundig og sandhedskærlig Historiker var forpligtet til at læse lige saa flittigt i dem, som Dr. Hallager. Det har han sikkert ogsaa gjort. Arne Magnussons Beretning er ikke bygget paa Samtidens Snak og løse Rygter, men, som der meddeles paa dens Titelblad, ”af Original-Akter og troværdige Dokumenter uddragen og sammenskreven”. Da det tilmed var efter Opfordring af et af Højesterets egne Medlemmer. Oversekretær Mathias Moth, at han udarbejdede sit Skrift, kan vi sikkert gaa ud fra, at han har haft Adgang til alle foreliggende Oplysninger, hvad da ogsaa selve Skriftet bærer Vidnesbyrd om. - Og dog har han læst noget helt andet ud af Aktstykkerne end det, som Dr. Hallager læser nu, 200 Aar efter.

Dermed skal dog ikke straks være sagt noget ondt om Arne Magnusson. Det sete afhænger af øjnene, der se, og fra denne almindelige Regel danner historiske Aktstykker paa ingen Maade nogen Undtagelse. Aktstykkerne er de samme i Dag, som de var i 1699; men øjnene har forandret sig.

Det er fortræffeligt, at enhver, der vil skrive Historie, gaar til de oprindeligste Kilder, der kan faas ja, for saa vidt Historieskrivningen skal fortjene Navn af Videnskab, maa dette forlanges som en aldeles uomgængelig Betingelse. Men dermed er ikke alt gjort. Naar Materialet er indsamlet, begynder først Historieskriverens Arbejde, og saa bliver der Brug for alle de individuelle Egenskaber hos Forfatteren, som rummes i Udtrykket om ”øjnene, der se”.

¹ Magister Ole Bjørn og de besatte i Thisted. Kbhvn. 1901.

² 3. R. III. S. 247-60.

Historieskriveren kan jo ikke nøjes med at meddele Aktstykkernes Ordlyd; han skal netop udrede og klargøre, hvad Ordene betyder. Idet han ordner og samler, udskyder og fremhæver, dømmer og vurderer, drager han sin egen røde Traad gennem Stoffets forvirrede Labyrinth og leder ved den sine Læsere derhen, hvor han vil have dem. Historieskrivningen er altid mer eller mindre subjektiv. Alle gode Historiebøger har en bestemt Tendens.

I den Henseende opfylder baade Arne Magnussons og Dr. Hallagers Skildring alle rimelige Fordringer. I dem begge er Tendensen tydelig. Begge Forfattere er gaaet til deres Arbejde med en forudfattet Mening om, hvad de vilde bringe ud af Stoffet, om den Lære, som de gennem det vilde indprænte deres Læsere. Tendensen er forskellig, som den maa være det, hvor der ligger et Spand af 200 Aar imellem; men set i Forhold til Samtiden har de lige megen Ret. Arne Magnusson repræsenterede for sin Tid det højere, mere overlegne Syn paa Trolddom og Djævlbesættelse, og han gjorde en god Gerning ved at hjælpe denne nye Anskuelse til Sejr. Alligevel tog han fejl - det er nu afgjort - og Dr. Hallager har let ved at overbevise os derom. Om 200 Aar tages maaske Spørgsmaalet op igen til en fornyet Undersøgelse, og hvem tør borge for, at Dr. Hallagers Forklaring af de omstridte Fænomener saa faar Lov at blive staaende? Men sikkert vil han faa det samme Skudsmaal, som vi nu giver Arne Magnusson, at han i Forhold til Tidens Viden havde Ret. Hans Forklaring var efter det, som forelaa bekendt ved Aar 1900, afgjort den rigtige, og Dr. Hallager gjorde en nyttig Gerning ved saa klart og uforbeholdent at slaa den fast i sin Bog.

Saaledes som Thistedssagen nu foreligger skildret af Dr. Hallager, frembyder den det sjældne Skue, at vi inden for den ser tre forskellige Tidsaldres Anskuelser mødes og brydes i et vældigt Livtag. Det er den midterste af de tre, der gaar af med Sejren; den gamle Tids alderdomssvækkede Theori, der her for sidste Gang møder paa Arenaen til en alvorlig Dyst, kastes brutalt til Jorden, og det spirende nye, der engang skal mælde sig til Afløsning, men hvis Gerning endnu ligger ude i Fremtiden, formaar ikke at gøre sig gældende. Dets Repræsentanter bliver overstemte i Højesteret.

Det gamle Standpunkt repræsenteres af Mag. Ole Bjørn, de 14 besatte, hele Almuen i Thisted og Omegn og hele Præsteskabet i tre Herreder i Thy. Disse Folk lever i den fra Fædrene nedarvede Overbevisning, at "Besættelser" skyldes en ond Aand, som har taget Bolig i den besattes Legeme, i Reglen efter Anvisning af en eller anden ildesindet Troldkvinde. Midlet derimod var Bønner og Besværgelser, og som det sidste og kraftigste Middel: Troldkvindens Opbrænding paa Baalet. Denne Lære havde staaet sin Prøve i Aarhundreder; den havde Støtte i Bibelen, i de verdslige Love og i en Række af lærde Theologers og Juristers Skrifter. Folkene i Thisted var saaledes i deres gode Ret, naar de holdt paa den og indrettede deres Fremgangsmaade derefter.

Hovedmanden for dette Parti var Mag. Ole Bjørn, og han var ingenlunde nogen daarlig Repræsentant for den gamle Tidsaand. Han var en vel belæst Mand, en dygtig Prædikant og en øvet Disputator. Og han var ved Siden deraf en fanatisk kirketroende, hvis snevertsynede Ortodoksi gav ham den fornødne Uimodtagelighed for anderledes tænkenes Argumenter og den urokkelige Overbevisning om, at han alene vidste det rette. Hvis han havde levet en eller to Menneskealdrer tidligere, da hans Anskuelser endnu var de almindelig raadende, er der ingen Tvivl om, at hans Samtid havde bedømt hans Virksomhed ganske anderledes og rimeligvis regnet ham det til den største Ære, at han var en saa nidkær Bekæmper af Djævelens Væsen og Gerninger.

Det andet Synspunkt, hvorfra Thistedssagen blev betragtet, repræsenteredes af Biskop Bircherod i Aalborg³), Kommissionsdommerne, de fleste Assessorer i Højesteret og deres Historieskriver Arne Magnusson. Disse Mænd er smittede af Tidens Oplysning. De tror ikke rigtig paa Djævlbesættelse og Trolddom, og naar de 14 Kvinder i Thisted gebærder sig som besatte, formoder de uden videre, at det maa være bevidst Forstillelse og Bedrageri. Spurgte man saa disse oplyste Mænd om, hvad der da havde bevæget Kvinderne til at spille denne sælsomme Komædie, havde de ogsaa Svar paa rede Haand: Ole Bjørn havde faaet dem til det, dels for at han kunde bedrive Utugt med dem under Paaskud af at drive deres Djævl ud, dels for at han kunde hævne sig paa sine personlige Uvenner ved at lade de besatte udlægge dem som Troldkvinde. Det hele Mummespil skulde altsaa dække

³ Jeg trækker selvfølgelig Linieme kraftigere op her, end de fremtræder i Dr. Hallagers Bog, og ser derfor bort fra saadanne Uregelmæssigheder, som at Biskoppen i Sagens første Begyndelse og inden han endnu selv havde set nogen af de besatte, var af samme Mening som Ole Bjørn, ligesom at Præsterne i Thy, der en Tidlang hjalp Ole Bjørn med Djævluddrivelserne, senere paa Biskoppens Ordre trak sig tilbage derfra.

over et rent ud djævelsk Forbryderkomplot, og i Konsekvens af denne Tankegang gik Kommissionsdommerne ubarmhjertig til Værks og lod Dødsdomme, Kagstrygning og Forvisning regne ned over alle Komplotets Medlemmer i Thisted.

Det er altsaa ud fra dette Synspunkt at Arne Magnussons Beretning er skrevet. Og skøndt Synspunktet er galt, betegner det dog i Forhold til den ældre Opfattelse et stort Fremskridt. ”Bispepartiet” vendte sig polemisk mod Troen paa Djævlebesættelser; dette er Kærnepunktet i Sagen, og det bliver da af underordnet Betydning, at de ikke straks fandt den rigtige Forklaring at sætte i Stedet. Og selv om Dommen over Ole Bjørn og hans formentlige Medskyldige derved blev uretfærdig, for saa vidt som de maaske nok har handlet i god Tro, vilde det have været en langt større Uretfærdighed efter gammeldags Skik at dømme nogle ”Troldkvinder” til Baalet. Det kan tilføjes, at de besatte Kvinder, hvis Dom allerede var bleven formildet ved Højesteret, i Virkeligheden slap ganske fri for Straf, og at Ole Bjørn, som var dømt til livsvarigt Fængsel, allerede benaadedes Aaret efter mod at rømme Landet.

Flere end disse to Opfattelser kender Arne Magnusson ikke, men i Dr. Hallagers Bog er der, som berørt, kommet endnu en tredje til. Denne tredje og sidste Forklaring paa Fænomenerne i Thisted er ingen anden end selve den moderne videnskabelige Theori, som Dr. Hallager selv holder paa, og som kortelig lyder saaledes: Kvinderne i Thisted var hverken djævlebesatte eller Bedragere, men simpelthen legemlig syge. Dette Standpunkt repræsenteredes i 1698 af to Assessorer i Højesteret: Gehejmraaderne Otto Krabbe og Markus Gjøe, og selvfølgelig nævner Dr. Hallager med ublandet Glæde og Sympathi disse sine to gamle Meningsfæller. ”Man fyldes af Beundring for disse Mænd, hvis sunde Fornuft og Selvstændighed bragte dem til at indtage i det væsentlige det samme Standpunkt, som 200 Aars Erfaringer har sat os i Stand til at erkende som det eneste rigtige”⁴).

Stort andet end disse rosende Ord siger Dr. Hallager imidlertid ikke om de to Gehejmraader og deres mærkelig fremskredne Anskuelser. Han nøjes med at konstatere, at de stod paa den rigtige Side, men giver os ikke Besked om, med hvilken Motivering de var kommen derover. Og dog er dette Standpunkt, historisk set, det interessanteste af de tre, siden det er det af dem, man mindst skulde vente at træffe omkring Aar 1700. Tilmed er ingen af de to gamle Herrer ellers bekendte som Banebrydere for nye Tider eller som Mænd, der stod deres Samtids sædvanlige Tankegang fjernt. Markus Gjøe var paa dette Tidspunkt 63 Aar gammel og stod paa Gravens Rand. Han siger selv, at han har skrevet sit Votum med sine ”ellers ringe og yderste Kræfter”; og dette var her ingen tom Talemaade, thi 2 Manneder efter døde han. Hans seneste Biograf har tydelig nok ikke i hans Liv og Meninger fundet noget, der kunde forklare hans Afstemning i Thistedssagen; thi han siger, at Markus Gjøe ”mærkelig nok” stemte for Ole Bjørns Frifindelse⁵). Otto Krabbe var lidt yngre, men synes ej heller at have hyldet særlig fremskredne Anskuelser; i 1701 var han saaledes en Modstander af Planen om Vornedskabets Ophævelse.

En Gennemlæsning af de to Herrers Vota⁶) viser da ogsaa, at det ikke er nogen gabende Kløft, der skiller deres Anskuelser fra deres Samtids. De har Føling baade med Ole Bjørns og med Biskop Bircherods Tankegang. Men i Modsætning til deres Kolleger i Højesteret nærer de - ligesom Dr. Hallager - mindre Uvilje mod den første end mod den sidste, og det er hovedsagelig derigennem, at et Modsætningsforhold er kommet frem. Til Oplysning om deres Tankegang skal anføres nogle Steder af Markus Gjøes Votum, der i højere Grad end Otto Krabbes betragter Sagen fra sine almindelige Synspunkter.

At han ikke helt afviser Tanken om Besættelse og Trolddom, bærer hans hele Indlæg Vidnesbyrd om. Han siger, at ”Medici selv i Henseende til den Lighed imellem en legemlig Besættelse og de convulsive Sygdomme kan for en Tid tvile om, hvilket af begge er”. Han bebrejder Biskoppen, at han ”har intet villet vide af ringeste Temperament, at der kunde være Satans Kogleri, Hekseværk eller Sygdom, blandet - om han saa vilde - med Malice i de anfægtedes Adfærd”. Og Biskoppen ”burde at have været fuldkommen vis paa, at dette Besættelsesværk var pur Bedrageri uden Sygdom

⁴ Hallager S. 183.

⁵ G. L. Wad i Biogr. Lexikon VI, 74.

⁶ Appendix til Højesterets Protokol 1697, fol. 178-245.

og Kogleri”⁷). Disse forsigtige Forbehold tyder nærmest paa, at han ikke har anset det for fuldt oplyst, hvorledes Sagen egentlig hang sammen, og at han derfor, som en samvittighedsfuld Dommer, i en saa dunkel og vanskelig Sag hellere vilde lade en skyldig gaa fri end straffe en uskyldig. At virkelig hans gode Hjerte har haft nogen Andel i det Standpunkt, han valgte, skinner frem i en Bemærkning om, at Hypotesen om Kvindernes udelukkende legemlige Sygdom er i hvert Fald mere forsigtig end Bispens, Assessor Rosenvinges og Kommissariernes uvisse Conclusion for en fingeret Besættelse, efterdi Blodsudgydelse følger ufejlbar deraf”⁸).

Samtidig siger han vel, at denne Hypothese ogsaa ”er langt skønsommere end Mag. Oluf Bjørns dristige Assertion for en legemlig Besættelse”. Men lidt senere tager han dog igen det Forbehold, at ”det er ogsaa muligt, at Satan kogler og spiller under deslige Anfægtninger til at stifte Ulykke og alle Slags Ondt, hvorpaa har ej heller fejlet i denne Sag”⁹). Naar Dr. Hallager altsaa siger, at han indtog ”i det væsentlige det samme Standpunkt, som 200 Aars Erfaringer har sat os i Stand til at erkende som det eneste rigtige”, maa dette kun forstaas som gældende om Konklusionen, ikke om Motiveringen.

Allerede dette er jo imidlertid al Ære værd, og det skal ikke bebrejdes den gamle Gehejmerraad, at han ikke kunde stille Sygdommens Diagnose med den samme Sikkerhed som den moderne Specialist i hysteriske og epileptiske Sygdomme. Og paa den anden Side skal han have den Ros, at han dog har sat sig saa godt ind i Besættelsessygdommen, som det vistnok paa den Tid var muligt. Han kender Sygdommens Navn, Hysteri, og kan citere latinske Skribenters Udtalelser om den. Men det er dog hovedsagelig paa sine egne Erfaringer, at han bygger sin Mening om Kvindernes Svaghed, og da han, tvunget af Sagens Beskaffenhed, kommer ind paa det medicinske Omraade, benytter han Lejligheden til med Liv og Anskuelighed at fortælle om, hvad han af egen Oplevelse kender til saadanne Tilfælde:

”Jeg har i min Ungdom paa Soer set et mærkeligt og forskrækkeligt Eksempel paa Krampes Effekter i nu sal. Styge Høeg¹⁰), at 4 á 5 stærke Karle ikke kunde holde hannem, naar Krampen strakte ham til en fast utrolig Længde med forskrækkelige Spring og Ophævelser. Han var saasom gal, havde et Ord i Munden, som han altid paraabte: Ramus, Ramus, løb med en Stang i Haanden og maatte gives Agt paa for at ikke gøre Ulykke. Den nu sal. Dr. Kruc¹¹) paa Soer kurerede hannem omsider. - Jeg siger det til Guds Ære, at der fattedes lidet i, at jo tvende af mine nær paarørende har været plaget med alle de Svagheder, som disse prætenderte besatte fortæller om dennem selv. Den ene er hos Gud; dog langt fra at blasphemere, hun svor aldrig og paraabte ej heller Troldkvinder, men hun fortænkte alle, som kom hende nær, for hendes Svaghed, og Dr. Borch, ja indtil mig selv, at om jeg ikke gjorde det, saa tillod jeg andre at give hende ondt ind etc. Den anden, som lever endnu, en Kvinde paa 67 Aar, giver Gud Æren for hendes skrækkelige Anfægtninger, som hun ved Guds Naade er befriet af, efter hendes Udsagn blot og alene ved Bøn og Paakaldelse til Gud. Overmaade Sorrig med Armod's Tilfælde har været Aarsag til hendes Onde, hun har sagt mig for kort Tid siden, at naar det var hende paa Tungen at tilbede Gud, blev hendes Tunge vendt i hendes Mund til at ikke kunne udføre det, og at hun var fristet haardelig til at tale imod Gud, at det krøb i hendes Laare som Ild, at hun saa gloende Ting, at hendes Øjen fløj i hendes Hoved, hendes Mund blev skæv, med mere forskrækkeligt, som hun nu i hendes Velmagt fortæller, og holder for at have været forgjort, hvilket og menes om en velbekendt Frue, som for nogle Aar siden er død. Jeg har set meget sligt i det kostbare Hus i London i England, som er indrettet for alle Slags anfægtede, hvor de bedste gejstlige, Medici og Badskærer samles . . . Jeg har og set deslige i Spanien¹²), hvor *Melancholia Hypochondrica*, *Affectus Epileptici* og *Hysterici* regerer meget; især har jeg set det paa Guvernørens Datter i St. Sebastian, et Barn, kun fem Aar gammel . . .¹³).

⁷ Appendix fol. 206-07.

⁸ Appendix 217.

⁹ Appendix 220.

¹⁰ Formodentlig Styge Høg til Gjorslev, gift med Marie Grubbes Søster. Markus Gjoe kom til Sorø 1649, og Styge Høg har formodentlig afsluttet sine Studeringer ved Aar 1651, da han udgav en latinsk Disputats.

¹¹ Georg Kruck blev 1641 Professor i Medicin ved Sorø Akademi.

¹² Markus Gjoe var 1672-78 Gesandt i London, 1678-82 i Madrid.

¹³ Appendix 218-19.

Man faar af denne Fortælling Indtryk af, at Markus Gjõe har været en Mand, der med vaagent øje iagttog, hvad der foregik omkring ham, og som senere forstod at drage sig alle sine Erfaringer til Nytte, naar han sad som Dommer i Højesteret.

I Bedømmelsen af disse forskellige i Thistedssagen optrædende Partier er det, at Tendensen i Dr. Hallagers Bog træder tydelig frem. Dette er, som ovenfor sagt, i en vis Forstand en Ros for Bogen, idet den selv, betragtet som et historisk Aktstykke, derved bliver karakteristisk for vor egen Tid. Men den samme Tendens bliver selvfølgelig en Hindring, naar det gælder om at naa til en upartisk Bedømmelse af en svunden Tid. Tendensen gjorde Arne Magnusson uretfærdig mod Ole Bjørn, den gør nu Dr. Hallager uretfærdig mod Arne Magnusson og det Parti, der stod bag ved ham.

Ubetinget Sympathi nærer Forfatteren kun for de to Gehejmraader, og vi kan med ham glæde os over den Retfærdighedssans og den sunde Fornuft, som de to gamle Herrer lægger for Dagen. Vi kan gøre det saa meget roligere, som deres Standpunkt var i Minoritet og næppe fik anden Betydning end at bidrage til at mildne Straffen for de besatte Kvinder. Derimod vilde vi maaske være bleven noget betænkelige, hvis hele Højesteret havde været af samme Mening, og Mag. Bjørn altsaa var bleven frikendt. Saa havde han sikkert fortsat med sine Djævleuddrivelser i Thisted og Omegn, Overtroen hos den menige Mand var bleven styrket, og det hele havde, selv om det ikke var tilsigtet, formet sig som en Sejr, den gamle ortodokse Overtro havde vundet over Bispepartiets nymodens Oplysning¹⁴).

Mod dette Parti nærer Forfatteren en ikke ringe Bitterhed, medens hans Bog derimod tenderer henimod at være en Æresoprejsning for Mag. Bjørn¹⁵). Han kalder Processen i Aalborg "en Parodi paa en Proces." og fremhæver stærkt, hvorledes Bispen og Kommissionen ved alle skammelige Midler, Sult og Stokkepnygl, ja selv Anvendelse af Mened, søger at komme de uskyldig anklagede til Livs og tvinge dem til at aflægge falske Tilstaaelser om deres formentlige Bedragerier. Og dog siger Dr. Hallager selv: "Det er meget muligt, at nogle af de besatte i bevidst Tilstand kan have moret sig med at simulere eller overdrive et eller andet Tilfælde"¹⁶), og ligeledes gør Markus Gjõe, som vi har set, den Indrømmelse, at Kvindernes Sygdom maaske nok kunde være "blandet med Malice". Der ligger jo allerede heri nogen Undskyldning for, at Kommissarierne kunde tage fejl, men dette er dog uvæsentligt: Hovedsagen er den, at Kommissionen i Virkeligheden kun havde Valget mellem de to Ting: enten Trolddom og Djævlebesættelse eller Bedrageri og Svindel; og det var da det heldigste, der kunde ske, og ingenlunde til Forklejnelse for dens Medlemmers Intelligens, at den stillede sig afgjort paa det sidste Standpunkt. Selv om der ikke i Lovene er sat nogen Straf for at nære og udbrede forældede og bornerte Anskuelse, er det dog heldigt, naar endelig disse Anskuelse bliver bragt for Rettens Skranke og en Dom skal fældes, at Dommen da gaar dem imod fremfor at give dem Medhold.

Nu til Dags ved vi bedre Besked om disse Forhold. I Frankrig har Videnskabsmænd som Pierre Janet, Richer og Charcot gennem grundige Undersøgelser paavist de hysteriske Anfalds nøje Overensstemmelse med Fortidens Ekstaser og Besættelser, og Resultaterne af disse Mænds Arbejde blev for nogle Aar siden fremstillet paa Dansk af Docent Alfred Lehmann i hans Bog om "Overtro og Trolddom" - et Værk, som Dr. Hallager mærkelig nok slet ikke nævner. Lehmann omtaler her den anden store Besættelsesepidemi i Danmark, "Køge Huskors", og viser dens Overensstemmelse

¹⁴ At denne Fare virkelig var til Stede, er det let nok at bevise; her skal kun anføres en enkelt Udtalelse som Vidnesbyrd om, hvad Datiden endnu almindeligvis mente om Trolddom og Besættelse. - Provsten i Rinds Herred Hr. Lauritz Axelson i Vesterbølle skriver i sin Dagbog for 1698 efter gentagne Gange at have beskæftiget sig med Thistedssagen: "Endelig og til Beslutning er dette og ikke uværdigt at observere: at nu i dette Seculo og i disse Tider findes mange ej aleneste blandt Statister, men endog iblandt andre og studerede Folk, Gejstlige og Verdslige, som statuere, at der er ingen Trolddoms Kunst, Troldfolk, legemlig Besættelse, ja Djævel eller Helvede til. Andre gjøre det grovere og sige, at han (Christus) curerede ikkun naturlige Sygdomme, naar der staar (i det Ny Testamente) at han uddrev Djævle. Nogle sige, at det er intet andet end Indbildninger, Tungindighed og melancholisk Blod og mere saadant, som ikke kan her opregnes. Og endog de ere ikke alle lige grove i deres Ord og Tale, saa tror jeg dog, som en fattig simpel Idiot, at deres Mening, saa mange som de ere, kommer over eet og er bygget paa eet Fundamento, som er Atheismus og Sadducæismus." (Ignatius Becher: Farstrups og Axelsons Dagbog S. 148.)

¹⁵ At den opfattes saaledes illustreres ret godt derved, at en Anmeldelse af Bogen i et københavnsk Dagblad havde til Overskrift: "Danmarks Dreyfus".

¹⁶ S. 137-38.

med de sædvanlige hysteriske Epidemier¹⁷). Vi er altsaa i vore Dage vel forberedte til at modtage Dr. Hallagers grundige Paavisning af, hvad Kvinderne i Thisted egentlig fejlede; men dette udelukker ikke, at det var et Ord i rette Tid, naar Biskoppen og Domstolene i 1698 sagde "Svindel og Bedrageri" om det hele.

(Kilde: Samlinger til jydsk historie og topografi 3. rk., bd. 3, side 206-219)

¹⁷ Overtro og Trolddom IV. Del S. 366-68.